

ВІДЗИВ

офіційного опонента Кропивко Максима Михайловича
на дисертаційну роботу Єременко Дениса Володимировича
на тему: «Забезпечення конкурентоспроможності фермерських господарств в
Україні», поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження

Сучасний етап розвитку аграрного сектору національної економіки характеризується зростанням значення малих форм господарювання, що провадять свою діяльність в аграрній сфері економіки, зокрема фермерських господарств. Сімейний спосіб ведення аграрного бізнесу являє собою унікальну форму інтеграції підприємницької мотивації до здійснення економічної діяльності (дохід як кінцевий результат) та соціального аспекту життєдіяльності селянської родини (забезпечення розширеного відтворення, як основи свого існування). Це вимагає всебічного вивчення особливостей розвитку фермерських господарств з метою забезпечення їхнього конкурентоспроможного функціонування.

Актуальність обраної тематики підтверджується проблемним становищем, в якому знаходяться представники вітчизняного фермерства. Дана ситуація, значною мірою, обумовлюється відсутністю науково-обґрунтованої системи рекомендацій щодо організації виробничої діяльності, стимулювання процесів формування на рівні регіонів інтеграційних утворень кооперативно-корпоративного типу на базі малих форм аграрного підприємництва тощо. Окремо слід відзначити факт неврахування соціально-економічного характеру функціонування фермерських господарств, діяльність яких має задовольняти потреби їхніх членів-власників.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи є цілком обґрунтованими, достовірними та впливають із результатів дослідження. Робота має логічно побудовану структуру висновків, що обумовлені метою та завданнями дослідження.

При опрацюванні завдань теоретичних і методологічних засад забезпечення конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств широко застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: абстрактно-логічний, монографічний, балансовий, SWOT-аналіз, математичне та когнітивне моделювання, а також табличний і графічний методи відображення інформації.

З метою забезпечення аргументованих результатів дослідження автором використано масштабну інформаційну базу: Закони України, Укази Президента України, звітність Головного управління статистики в Запорізькій, Київській та Черкаській областях, наукові праці іноземних та вітчизняних дослідників, дані економічної звітності фермерських господарств Запорізької області, результати проведених економічних і соціологічних досліджень, а також інформація з комп'ютерної мережі Інтернет.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації наукових положень і висновків підтверджується значним обсягом виконаних дисертантом досліджень, глибоким і змістовним науковим аналізом із залученням провідного зарубіжного та вітчизняного досвіду, використання сучасних методів аналізу та апробацією їх на науково-практичних конференціях та у виробничій діяльності. Зокрема, основні положення дисертаційної роботи доповідалися і одержали позитивні відгуки на 8 науково-практичних конференціях; результати досліджень були схвалені й використовуються службовцями Міністерства аграрної політики та продовольства України,

вченими й консультантами Національної академії аграрних наук України і Національної асоціації фермерів та приватних землевласників, співробітниками Запорізької обласної аграрної палати України. Практичні пропозиції автора щодо шляхів і напрямів розвитку фермерських господарств впроваджуються у практичній діяльності Мелітопольської районної державної адміністрації, а також фермерських господарств Запорізької області. Методичні рекомендації з прикладних аспектів дослідження отримали відповідні підтвердження у Національному університеті біоресурсів та природокористування України та Таврійському державному агротехнологічному університеті імені Дмитра Моторного.

Наукова новизна розглянутого дисертаційного дослідження полягає у поглибленні теоретико-методологічних положень і розробці науково-практичних рекомендацій щодо напрямів і механізмів конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств України, основними з яких є:

1. У першому розділі досліджено соціально-економічну природу фермерського господарства, як специфічної складової системи національного аграрного підприємництва. Доведено еволюційний характер становлення вітчизняного фермерства й обґрунтовано вплив специфіки генезису на сучасний стан та особливості функціонування цих правових суб'єктів господарювання. Висвітлено основні напрямки державної підтримки фермерських господарств провідних країн світу. Обґрунтовано значення створення механізму кадрового забезпечення фермерства, як запоруки їхнього конкурентоспроможного функціонування.

2. У другому розділі висвітлені теоретико-методологічні аспекти конкурентоспроможної діяльності фермерських господарств та специфіку оцінки результатів сільськогосподарського виробництва, виходячи з особливостей соціально-економічної природи даного сегменту аграрного підприємництва. Доведено подвійну інституційну сутність сімейних форм

аграрного виробництва, як результату поєднання властивостей інститутів «фірма» та «родина».

3. У третьому розділі визначено місце фермерських господарств в системі вітчизняного аграрного виробництва, обґрунтовано основні тенденції їхньої підприємницької активності. Проаналізовано рівень ефективності використання наявної ресурсної бази та особливості напрямків економічної діяльності. Сформульовано шляхи підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції у фермерських господарствах та удосконалення техніко-технологічного та організаційного забезпечення їхнього конкурентоспроможного функціонування.

4. У четвертому розділі обґрунтовано основні принципи сучасного конкурентоспроможного функціонування вітчизняного фермерства. Доведено необхідність створення умов для ефективної економічної діяльності сімейних форм аграрного виробництва, як фактору забезпечення сталого розвитку сільських територій. Розроблено комплекс організаційно-економічних заходів, спрямованих на підвищення рівня використання ресурсного потенціалу фермерських господарств як на індивідуальному рівні, так і в системі міжгосподарських об'єднань. Запропоновано моделі конкурентоспроможної підприємницької діяльності для фермерських господарств різних галузевих напрямків.

5. П'ятий розділ дослідження присвячено визначенню основних тенденцій розвитку фермерських господарств, обґрунтуванню напрямків державної політики щодо забезпечення конкурентоспроможного функціонування вітчизняного фермерства. З цією метою, зокрема, було розроблено «Концепцію програми конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств на період до 2030 року», яка передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на соціально відповідальне ведення бізнесу з боку фермерських господарств. Автором здійснено прогноз перспектив подальшої економічної діяльності фермерських господарств з урахуванням

існуючих тенденцій в системі сучасних форм аграрного виробництва, а також потреб фермерських господарств у відповідному ресурсному забезпеченні.

Повнота викладу наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих працях

Матеріали дисертаційної роботи Єременко Д.В. у достатньому обсязі викладено у 38 наукових працях, з яких одноосібна монографія; колективна монографія, 17 статей у наукових фахових виданнях України; 8 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття у науковому виданні іншої держави; 10 тез наукових доповідей. Загальний обсяг робіт, опублікованих за темою дисертації складає 32,5 ум. др. арк.

Зауваження до дисертаційної роботи

Зміст дисертаційної роботи відповідним чином відображає різні аспекти досліджуваної проблеми. Ступінь апробації та рівень практичних впроваджень результатів дослідження підтверджують відповідний ступінь обґрунтованості і значимості. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, необхідно звернути увагу на певні недоліки та існуючі дискусійні положення.

1. У розділі 1 автором наводяться приклади державної підтримки конкурентоспроможного функціонування фермерських господарств в різних країнах світу. Враховуючи сучасні тенденції щодо впливу найбільш активного й працездатного населення, доцільно було б детальніше проаналізувати методи, шляхи та засоби кадрового забезпечення сімейних форм аграрного підприємництва в країнах ЄС.

2. У розділі 2 дисертантом запропоновано методичні підходи щодо оцінки конкурентоспроможності функціонування фермерських господарств

за рейтинговою ознакою, а також урахування їхнього соціально-економічного способу діяльності. Робота б виграла, якщо автор проаналізував можливості застосування відповідних методичних прийомів на прикладі різних організаційно-правових форм аграрного виробництва.

3. У розділі 3 автору доцільно було б проаналізувати стан розвитку соціально-економічної інфраструктури в системі сільських територій. Особливу увагу, враховуючи формулювання поставлених завдань, характер інформації, наведеної в розділі 1 та сучасні напрями реформування аграрної науки необхідно було б приділити шляхам і механізмам участі у діяльності Міжрегіональних наукових центрів НААН, центрами й представниками середнього та малого аграрного підприємництва.

4. У розділі 4 дисертантом запропоновано моделі організації конкурентоспроможної діяльності фермерських господарств, проте усі вони стосуються лише галузі рослинництва (садівництво, вирощування зернових культур). На нашу думку, автору необхідно навести відповідні моделі й у інших галузях, зокрема у сфері птахівництва.

5. Сформульовані автором принципи моделі «фермерського села» є надзвичайно актуальними для сучасного стану, в якому перебувають вітчизняні сільські території. Проте, на нашу думку, доцільно було детальніше дослідити характер взаємовідносин, що виникатимуть між представниками вітчизняного фермерства та місцевими державними інституціями, а також дослідити особливості взаємовідносин створюваних в Україні новітніх суспільно-економічних моделей розвитку у сільській місцевості, зокрема «родових поселень».

6. У розділі 5 дисертантом розроблено «Концепцію програми конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств на період до 2030 року». На нашу думку, в межах даної програми доцільно було б приділити особливу увагу проблемі екологічної безпеки, а також реалізації концептуальних засад збалансованого розвитку сільської місцевості.

Проте, зазначені недоліки ні в якій мірі не знижують наукової та практичної цінності дисертації, а вказані положення мають дискусійний характер і у подальшому можуть бути, як орієнтовний план напрямів розвинення подальших досліджень.

ВИСНОВОК ПРО ВІДПОВІДНІСТЬ ДИСЕРТАЦІЇ ВСТАНОВЛЕНИМ ВИМОГАМ

В цілому дисертаційна робота виконана на високому науковому та методичному рівні з використанням сучасних методів дослідження. У роботі структурно поєднуються теоретико-методологічні аспекти висвітлення матеріалів дослідження з прикладним характером розробок та рекомендацій.

Дисертаційна робота та автореферат відповідають вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами та доповненнями) та паспорту спеціальності 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а здобувач Єременко Денис Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник Академіка-секретаря
Відділення аграрної економіки
і продовольства Національної академії
аграрних наук України

М.М. Кропивко

5.10.2019 р.

Підпис Кропивка М.М. засвідчую:

Заступник головного
вченого секретаря Національної
академії аграрних наук України

Л.О. Тимченко

5.10.2019 р.

*Всє №42
Від 15.11.2019г.*